

ЕВРОПА МЕЖДУ ВИЗИОНЕРСКИТЕ ПРОЕКТИ И СЪВРЕМЕННАТА ПОЛИТИЧЕСКА РЕАЛНОСТ

доц. д-р Емилия Георгиева
УНСС – София

Резюме

В доклада е направена подробна ретроспекция на визионерските проекти за Европа/ЕС в периода от Средновековието до наши дни. В рамките на две относително самостоятелни части – до и след създаването на Европейските общности/Европейския съюз, са намерили място различните гледни точки за европейско единство, обединени под мотото „Европа е последният шанс за Европа“. Акцентът специално във втората част е поставен върху „Европа на Маастрихт“, както и върху общата амбиция на Франция и Германия за Европейския проект, а именно: „демократична, суверенна и обединена Европа, конкурентна Европа, Европа, която е основа за просперитет и защитава своята икономика, и социален модел, и културно разнообразие“¹⁹⁴.

Ключови думи

Европа, ЕС, визионерски проекти, велики еуропеисти, Франция и Германия

Вместо предвидения предговор

На 15 април 2019 г. избухна пожар в сърцето на Франция, а и на Европа – горя катедралата „Нотр Дам“ в Париж. В резултат на това трагично събитие една голяма нейна част е в развалини, като че ли да се изпълни злокобното послание в издълбана с главни букви в една от

¹⁹⁴ Meseberg Declaration – Renewing Europe’s promises of security and prosperity. <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/meta/startseite/meseberg-declaration-1140806>

кулите гръцка дума ΑΝΑΓΚΗ (ΑΝΑΝΚΕ) – орис, неизбежна фаталност. Започна да се говори вече не за „Нотр Дам“, а за „Нотр Драм“.

Но все пак остана символът – кръстът, който, казват, продължавал да свети и да символизира силата на светлината, както и че макар и деветвековна, катедралата продължава да символизира силата на християнска Европа. Френският президент Еманюел Макрон даде обещание, че до 5 години този емблематичен паметник на готическата архитектура ще бъде възстановен и ще изглежда дори по-блестящо отпреди. Само за 24 часа бяха събрани над 500 млн. евро, които в следващите дни надминаха 1 млрд. И точно всичко станало и казано по този повод ни накара да си поставим няколко въпроса, на които по-нататък ще се опитаме да дадем отговор. Как така пожарът успя да обедини разединената френска нация за един ден и на кого ще се разчита при възстановяването на катедралата? На хора, които по думите на Виктор Юго,¹⁹⁵ макар и казани за една друга епоха, „си въобразяват, че са архитекти“, но всъщност не са нищо повече от „обикновени бъркачи на хоросан“? И дали е възможно и на кого ще се разчита при съвременната реализация на европейския проект, като се имат предвид думите на Юго?

Каквото и да се случи обаче и при катедралата, и при Европейския съюз, в качеството му на квинтесенция на този проект, ще е необходимо много време, търпение, прецизност и най-важното – усилията на много хора. И то „всички заедно“ по думите на Еманюел Макрон, защото и историята на катедралата, и историята на Европа и Европейският съюз го заслужават. А „трудът възнаграждава“, без оглед на това над какво се работи, отново припомня Макрон.

Европа преди Европейския съюз (XV – XX век)

Началото е география. „Всичко, което е съществувало в продължение на пет милиона години, е бил един дълъг, криволичещ полуостров без име, разположен като украшение на носа на кораб от най-обширната земна маса в света.“¹⁹⁶ В интервалите между отделните ледникови епохи „се сдобил с първите човешки заселници“¹⁹⁷, като единствено на изток се

¹⁹⁵ Тези разсъждения Виктор Юго прави в бележките към последното издание на своя роман „Парижката Света Богородица“ от 1832 г. Вж. по-подробно: https://liternet.bg/publish23/sv_stoianov/ananke.htm

¹⁹⁶ Норман Дейвис. Европа. История. Велико Търново: АБАГАР, 2005, с. 17.

¹⁹⁷ Норман Дейвис. Европа. История. Велико Търново: АБАГАР, 2005, с. 17.

намирал „земен мост“, по който главно щели да дойдат още много, много „невъзпети пионери и изследователи“, „народи и цивилизации“.

Извън красивата легенда за Европа – дъщерята на владетеля на финикийския град Тир, чието благоволение се мъчили да спечелят два континента – Азия и континентът, който дотогава си нямал име, но на който Европа дала своето, в чисто географски план Европа си остава субконтинент от Евразия, „западна добавка на Азия“, „земята на Зале-за“ в противовес на „земята на Изгрева“ – Азия.¹⁹⁸

Макар че никой не оспорва географската принадлежност на Европа към Евразия, тя и до днес продължава да „се бори“ за истинността на своите граници и идентичност. Много често се дискутира казаното от генерал Шарл дьо Гол, че Европа се разпростира от „Атлантика до Урал“ или това от Франсоа Митеран, че Европа следва да се разбира като пространството от „Брест до Владивосток“. В Америка продължават да се шегуват, че в Европа са останали да живеят тези, „които не са успели да станат американци“, но в замяна на това никой от тях според Едмънд Бърк (ирландски политик и философ) не може да се чувства като пълен изгнаник, в която и да е част на континента.

Казват, че на Наполеон принадлежи изразът, че „историята на народите се пише от тяхната география“.¹⁹⁹ И като че ли в това има много истина. Като историческа реалност Европа е „мозайка от държави, сфера на пребиваване на нации, народности, етноси“.²⁰⁰ В продължение на векове тя е била поле на етнически и религиозни спорове, на граждански и междудържавни конфликти, които много често по повод на „границите“ помежду им са превръщали това „поле“ в бойно.

Европа се ражда около 330 – 800 г. сл.Хр., но ѝ трябва повече от едно хилядолетие християнство, за да надскочи географията, да се оформи и стане „господарка на своята съдба“.²⁰¹ Макар че като термин тя „рядко присъства в речника от времето на средновековната християн-

¹⁹⁸ Според налична в справочните издания информация думата „Европа“ произлиза от финикийската „ереб“ или „ириб“, което означава „залез на слънце“. В този смисъл като такива могат да се разглеждат териториите, които се намират по посока на залязващото слънце. Има предположения и за различен от посочения произход. В българския език е възприета дорийската старогръцка дума Εὐρώπη. Като континент Европа заема 20% от Евразия, а другите 80% – Азия.

¹⁹⁹ Емил Попов. Сто есета за Европа. София: Изток-Запад, 2006, с. 133.

²⁰⁰ Европа перемен. Концепции и стратегии интеграционных процессов. Москва: Крафт, 2006, с. 128.

²⁰¹ Робер Шуман. За Европа. София: Книжен тигър, 2001, с. 56, 31.

ска общност – ако се появява, то е единствено в рамките на географската ученост“,²⁰² то именно християнството ѝ дава най-силното чувство за общност на ценности и историческа съдба. Дълъг е списъкът с имената на събитията и лицата, на които дължим своята осведоменост и представа за визионерските проекти за европейско обединение, но ако все пак трябва да маркираме най-значимите,²⁰³ то наистина не може да не споменем:

Съборът в Констанц (1414 – 1418 г.) – поставя край на голямата схизма на Запад и акцентира върху факта, че „Европа и християнството съвпадат“, защото само Европа е християнска;

Дени дьо Ружмон (швейцарски писател и философ, застъпник на европейския федерализъм) – представя детайлно „етапите в европейското осъзнаване“;

Ролф Хелмут Фьорстер (немски историк) – изброява 182 инициативи и проекти за европейско обединение;

Проект за средновековна християнска общност – утопичен проект за обединението на християнска Европа, в който намира израз усещането за общи ценности, заплахи пред християните и стремеж да се проектира модела на бъдещето;

Иржи Подебрад (крал на Бохемия) – в документ под името „Трактат за постигане на мир в целия християнски свят“ прокарва идеята за конфедерация на европейските държави, разполагаща с институции, обща хазна и армия, с публични дейности, със собствен герб и печат;

Максимилиан дьо Бетюн, дук дьо Сюли (министър на крал Анри IV) – представя намеренията на Анри IV за обединение на „всички европейски държави“ с цел освобождаване от кървавите катастрофи, „които непрекъснато съсипват Европа“;

Уилям Пен (английски обществен деец) – в свой проект от 1693 г., озаглавен „Опит върху настоящия и бъдещ мир в Европа“, стъпвайки на основата на предложението на крал Анри IV, развива много интересни идеи, свързани със създаването на европейски парламент и получа-

²⁰² Бронислав Геремек. Несигурното утре на Европа. Европейската утопия на прага на XXI в. Вж. линка в посочения под № 1 източник в използваната литература.

²⁰³ По този пункт се доверяваме на пространното изследване на Бронислав Геремек (депутат в ЕП за периода 2004 – 2008 г.), чието заглавие е посочено в бележка № 9; на документите от архива на Жан Моне, събрани и представени от Бернар Льофор в книгата „Невижданата Европа“ (страници 9, 10, 11, 13), на други подобни източници, посочени в използваната литература.

ването от всички граждани на държавите на паспорт, който да важи за цяла Европа;

Шарл-Ирене Кастел, абат дьо Сен Пиер (френски публицист) – през 1712 г. излиза с план за „вечен мир“, в който прави предложение за федерация на 25 страни (вкл. Русия), с цел защита на мира в Европа и гарантиране на свободната търговия в рамките на цялата ѝ територия;

Жан-Жак Русо (френски философ и писател) – вижда в съюза на народите единствен шанс за мира в Европа и се стреми да насърчи нагласата на хората за мир. Обсъжда възможността за създаване на конфедерация и народно събрание, наречено „европейска диета“;

Наполеон Бонапарт (император на Франция) – олицетворява плановете за имперско обединение на Европа, респ. претворяването на неговия собствен план;

Реформаторското обкръжение на цар Александър I – разработва в началото на XIX век проект за разбирателство и мир в Европа, изграден върху основата на сътрудничеството между Русия и Англия (в първия му вариант е включена и Франция), известен с наименованието „Европейска лига“;

Анри дьо Сен-Симон (френски философ, утопист) – обосновава в разработен от него план необходимостта „да се обединят народите на Европа в едно политическо тяло, като всеки народ съхрани националната си независимост“;²⁰⁴

Виктор Юго (френски писател) – в реч на конгреса за мир в Париж през 1849г. излага своята визия за Съединени европейски щати по модела на САЩ,²⁰⁵ застъпвайки идеята „за общо изборително право и велик парламент на Европа“;

Създаването на Паневропейското движение – ражда се през 20-те години на XX век по инициатива на австрийския граф Рихард Куденхофе-Калерги. Ратува за създаването на една европейска конфедерация, която да няма завоевателни стремежи, а да се бори за осъществяване на повече обществена справедливост между отделните държави на ев-

²⁰⁴ Дени дьо Ружмон разглежда Сен Симон като пионер на идеята за общ пазар на ЕО/ЕС, а Жак Делор – на идеята за икономически и паричен съюз. Вж. по-подробно: цитираното изследване на Бронислав Геремек.

²⁰⁵ Идеята за такъв модел обединение на Европа се отстоява от Наполеон Бонапарт, Джузепе Мацини, Рихард Куденхофе-Калерги, Уинстън Чърчил, Алтиерио Спинели, Конрад Аденауер, Хелмут Кол, Вивиан Рединг и др.

ропейския континент. Граф Калерги публикува книга под заглавие „Паневропа“, а през 1926 г. се провежда и първият паневропейски конгрес;

Аристид Бриан²⁰⁶ – прави в „Меморандум за организирането на федерален европейски съюз“ (от името на правителството на Франция) първото официално предложение за обединение на Европа. Това става на 01.05.1930 г., като апелът към правителствата на 27 държави е да се включат активно в изграждането на собственото си бъдеще и създадат в рамките на Обществото на народите (ОН) европейски федерален съюз.

В заключение на тази част от доклада може да се обобщи, че идеята за европейско обединение има дълга история, в която като жалони могат да бъдат посочени Древна Елада, Римската империя, Християнството. От нейната поява и официализиране до конкретната ѝ реализация е изминат дълъг път, за който Жак Делор²⁰⁷ казва, че „не напомня течението на някоя спокойна река“, а „е последователност от динамика, стагнация и кризи“. Предложението на Аристид Бриан е недооценено и не намира своевременно своята реализация. Самият Бриан умира през 1932 г. и не доживява да види идеите си претворени. В Германия на власт идва Хитлер (30.01.1933 г.), а пораженията от Втората световна война върху Европа са повече от шокиращи (Западна Европа губи приблизително 8 млн. души, $\frac{3}{4}$ от които немци; Централна и Източна Европа губят повече от 9 млн. свои граждани, 6,3 млн. от които поляци; Съветският съюз губи повече от 20 млн. души; по отношение на своето развитие Австрия и Франция се връщат в XIX век, а на Германия и Италия войната струва повече от 40 г. развитие).²⁰⁸ Отново идва време европейското обединение да бъде поставено в дневния ред на обществото. С това на практика започва последният етап от развитието на идеята за обединяване на Европа по мирен път. Формално се случва след Втората световна война, когато възникват редица конкретни инициативи за формиране на европейски движения и междудържавни обединения, на основата на които по-късно става възможно и формирането на по-зре-

²⁰⁶ Аристид Бриан (1862 – 1932 г.) е френски държавник, политик и историк, многократно избиран за министър и министър-председател през периода 1925 – 1932 г. Заради способността му да разрешава сложни спорове и постига компромиси е наречен „Аранжорът“. Носител на Нобелова награда за мир (1926).

²⁰⁷ Жак Делор (1925) е френски политик, известен федералист, председател на Европейската комисия в периода 1985 – 1995 г.

²⁰⁸ Вж. Richard Baldwin, Charles Wyplosz. *L'Economia Dell'Unione Europea. Storia, istituzioni, mercati e politiche*. Italia. Milano: Editore Ulrico Hoepli, 2009, p. 4.

ли и завършени интеграционни общности, емблема на които става Европейският съюз. „Една смътна представа за Европа вече е извървяла своя път.“²⁰⁹

От Европа към Европейския съюз (1945 – 2019 г.)

Визията за обединяването на Европа и създаването на Европейския съюз в нейния по-съвременен вид не може да не се основава на факти и позиции от периода около и най-вече след Втората световна война. Именно през тези години (40 – 50-те години на XX век) се случват още много нови събития, които обясняват как се стига до реалното обединение на Европа през втората половина на XX век. А ако към това прибавим и кардиналните геополитически промени от края на XX век и началото на XXI, то ще установим, че повече от всякога днес в Европа „е нужна Европа“.

В хронологичен порядък – и като доказателство на заявеното по-горе, могат да бъдат маркирани факти и събития от рода на: спускането, по думите на У. Чърчил,²¹⁰ на „Желязна завеса“ над Европа – от Шьчецин на Балтийско до Триест на Адриатическо море; дихотомията на Запада и Изтока на Европа, изразяваща се в тезата „цивилизационен Запад – варварски Изток“, респ. „Западна капиталистическа – Източна социалистическа“ Европа; падането през 1989 г. на Берлинската стена, довело до ликвидирането и разпада на СССР, Социалистическа федеративна република Югославия и Чехословакия, до преустановяване дейността на Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ) и Организацията на Варшавския договор (ОВД), до промените и реорганизацията на постсъветското пространство, до „нежни революции“ в Централна и Източна Европа, до поява на сепаратизъм, национализъм, расизъм, международен тероризъм, невиджана по своите размери имиграция. В никакъв случай не трябва да се забравя и Брекзит, тъй като чрез него (независимо от това дали и кога ще се осъществи, или няма да се осъществи) съществено ще се промени европейската конструкция, в т.ч. тази на Европейския съюз.

²⁰⁹ Невиджаната Европа. Документи от архива на Жан Моне, събрани и представени от Бернар Льофор. София: Сема РИИ, 2003, с. 17.

²¹⁰ Уинстън Чърчил (1874 – 1965 г.) е британски политик и държавник, премиер на Великобритания в периодите 1940 – 1945 и 1951 – 1955 г. Произнася тези думи в реч от м. март 1946 г.

Към тези по-малко или повече мащабни събития несъмнено следва да бъдат изброени и приносите най-напред на „башите“, а след това и на съвременните лидери на Европейския съюз или на неговите най-важни членки (най-вече на Франция и Германия). В хронологичен порядък става дума за:

Алтиеро Спинели (1907 – 1986) – италиански политик, получил известност като активен радетел за обединение на Европа и неуморен деятел това да се случи, най-вече в годините след Втората световна война. Още в документ от 1941 г. (т.нар. *Манифест от Вентотене*) той призовава към обща борба за свобода и демокрация в името на обединена Европа;

Жан Моне (1898 – 1979) – френски дипломат и политик,²¹¹ който още съвсем млад (през 1919 г.) започва да разсъждава върху европейското обединение и да чертае в тази връзка конкретни проекти. „Европа никога не е съществувала, човек трябва искрено да създаде Европа“ – казва той.²¹² В подкрепа на тези свои думи още през 1940 г. Жан Моне съсредоточава усилията си върху разработването на проект за обединение между Великобритания и Франция; през лятото на 1943 г. в Алжир за пръв път обосновава своята идея за създаване (по подобие на средновековна Лотарингия) на независим регион на въглищата и стоманата, доразвивайки я в края на 40-те и началото на 50-те години на XX век в декларация на френското правителство, получила известност като „Декларацията Шуман“;²¹³ през м.август 1943 г. предвижда в специален меморандум (по повод идеята за създаване след края на войната на „европейски икономически съюз“) „основните мерки, които да попречат на континента Европа да изпадне в хаос и полагане на основите, които да съдействат за следвоенното изграждане.“²¹⁴ Моне смята, че още преди поражението на Германия, Франция трябва да излезе с предложение

²¹¹ Жан Моне е председател на френската национална организация за планиране. С одобрението на френския външен министър Робер Шуман сформира екип и изготвя политически доклад, залегнал в основата на т.нар. *Декларация „Шуман“*. Пръв председател на Върховния орган на Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС). Почетен гражданин на Европа (1976).

²¹² Цитат от с. 31 на книгата на Норман Дейвис: *Европа. История*. Велико Търново: АБАГАР, 2005.

²¹³ Наречена е така по името на Робер Шуман – министър на външните работи на Франция по това време, който я прокламира официално на 9 май 1950 г.

²¹⁴ Бронислав Геремек. Несигурното утре на Европа. Европейската утопия на прага на XXI в.

за нов европейски ред, който да предвиди „възстановяването или установяването“ в Европа на демократичен режим, на „икономическа и политическа система на европейско разбирателство“. „Европа на страните (според него – бел. моя) е твърде тясна, за да осигури на народите просперитета, който модерните условия правят възможен, а следователно и необходим.“²¹⁵ Не е вече по мащабите на Франция „да разреши сама своите проблеми“, поради което трябва да се върви към коалиране на държави и обединяване на хора. „Да създаваш Европа означава да създаваш мир“, но и стабилност чрез привличане за осъществяването на тази идея не само на приятели, но и на довчерашните ти противници. „Създава се възможност за Европа да използва част от мощта на Германия, без да бъде заплашена от нея.“²¹⁶

Робер Шуман (1886 – 1963)²¹⁷ – френски политик, останал известен в историята най-вече чрез прокламираната от него на 09.05.1950 г. декларация. Тя (или „Планът Шуман“, известен още като „пул на въглищата и стоманата“) е провъзгласена в Часовниковата зала на Френското министерство на външните работи (Ке д’Орсе). В нея се прави предложение „цялостното френско-германско производство на въглища и стомана да бъде поставено под властта на един общ върховен орган в рамките на организация, отворена за участие и на други страни от Европа“.²¹⁸

За реализирането на своя план, наречен от самия него „скак в неизвестното“, Робер Шуман успява да получи едновременно съгласие и на френското правителство, и на германския канцлер Конрад Аденауер.²¹⁹ След почти едногодишна подготовка договорът за създаването на Европейската общност за въглища и стомана (ЕОВС) е подписан на 18.04.1951 г. в Париж, а влиза в сила на 23.07.1952 г. Така на практика се потвърждава идеята за обединяване чрез обвързващ договор на стратегически базисни отрасли като миннодобивната, каменновъглената и металургичната промишленост, най-вече с цел поставянето им под

²¹⁵ Пак там.

²¹⁶ Изказване на министъра на външните работи на Нидерландия Дирк Стринерс, поместено в книгата на Франсоа Рот: Изобретяването на Европа. От Европа на Жан Моне до Европейския съюз. София: Кралица Маб, 2008, с. 37.

²¹⁷ Министър-председател на Франция в периода 1947 – 1948 г., министър на външните работи на Франция в периода 1948 – 1953 г., председател на ЕП от 1958 до 1960 г.

²¹⁸ Декларация от 9 май 1950 г. на френското правителство: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_bg

²¹⁹ Конрад Аденауер (1876 – 1967) е канцлер на Германия в периода 1949 – 1963 г.

международен контрол, запазване на мира и сигурността и предотвратяване на евентуални бъдещи приготовления за война не само в западната част на Европа, но и на целия континент.

От всичко посочено дотук несъмнено се налага изводът, че движението за осъзнато европейско единство се заражда след края на Втората световна война в Западна Европа, както и че в основата му стоят най-вече две държави – Франция и Германия. „Европа е обща грижа на французите и германците“ според генерал Шарл дьо Гол,²²⁰ а според Робер Шуман „съгласието, сътрудничеството между Германия и Франция е възлов проблем за Европа [...] без Германия, както и без Франция, не би било възможно да се изгради Европа“.²²¹

Като илюстрация на тези думи и натоварена с много символика ще остане в историята *Месата на помирението*, изпълнена в църквата на френския град Ремс на 8 юли 1962 г., когато, за да я изслушат, един до друг застават Шарл дьо Гол и Конрад Аденауер.²²² Малко по-късно (на 22.01.1963 г.) те подписват т.нар. *Елисейски договор*, който настоящите президент и канцлер на двете държави – Еманюел Макрон и Ангела Меркел подновяват в гр. Аахен (Германия) на същата дата през 2019 г.²²³

В потвърждение на казаното от Жан Моне, че „Европа няма да се изгради отведнъж като цялостна конструкция: тя ще се създаде чрез конкретни реализации и на първо място чрез фактическа солидар-

²²⁰ Шарл дьо Гол (1890 – 1970) е президент на Франция от 1959 до 1969 г.

²²¹ Вж. Робер Шуман. За Европа. София: Книжен тигър, 2001, с. 85. Тази теза потвърждава по-късно и френският президент Никола Саркози чрез думите си: „Жан Моне и Робер Шуман не казаха на германците „първо трябва да си изкупите греховете, пък после ще видим“. Те им заявиха: „Да построим нашето общо бъдеще“. Вж. Реч на г-н Никола Саркози, президент на Френската република (Танжер, 23 октомври 2007 г.).

<https://dariknews.bg/novini/sviat/nikola-sarkozi-zapochva-dyrzhavna-vizita-v-maroko-190530>

²²² „Сватбата на враговете“ – така немският писател Стефан Андрес илюстрира чрез роман този факт.

²²³ Френско-германските приятелски отношения, основоположници на които са генерал Шарл дьо Гол и Конрад Аденауер, придобиват нови измерения с течение на времето. Макар и не винаги политически единомишленици, ръководителите на двете държави дават пример за сътрудничество и подкрепа, осъзнавайки значението на френско-германското „заедно“. В историята ще останат двойките Валери Жискар д’Естен и Хелмут Шмит, Франсоа Митеран и Хелмут Шмит („Шмитеран“), Франсоа Митеран и Хелмут Кол, Жак Ширак и Герхард Шрьодер, Никола Саркози и Ангела Меркел („Меркози“), Франсоа Оланд и Ангела Меркел („Мерколанд“).

ност“,²²⁴ следва да се отбележи, че нейното най-значимо постижение – Европейският съюз, също е обект на непрекъснати дискусии, на опити за реформиране и иновативно реагиране на възникващите предизвикателства. „С висок растеж и сплотени общества, европейците бяха сред най-щастливите на света“²²⁵ през 60-те години на XX век, докато впоследствие ЕС навлезе във фаза на лутане; на движение на „няколко скорости“; на явно демонстрирани национализми и национални егоизми; на сравнително изоставане спрямо набиращи скорост нови икономически центрове.²²⁶

От Маастрихт 1992 г., когато беше подписан Договора за Европейския съюз и бяха положени основите на неговото завършване, до настоящия момент несъмнено е извървян решаващ етап от европейското обединяване. В основни линии беше изграден вътрешният пазар на Съюза; започна да функционира Еврозоната; извърши се най-голямото разширяване за сметка главно на бивши социалистически страни;²²⁷ беше подписан и влезе в сила Лисабонският договор; беше „преживяна“ поредната световна финансова и икономическа криза. Асиметричната конструкция на Маастрихтския договор обаче не беше преодоляна. Остана усещането за незавършеност и надеждата този първоначален дефект все пак да бъде преодолян. „Или ще променим Европа из основи, или ще приемем статуквото и прогресивното ѝ разпадане“, предупреди френският президент Е. Макрон в Лисабон през лятото на 2018 г.

И за да потвърдят наложилото се мнение, че Франция и Германия стоят в основата не само на европейското съграждане, но и на неговото надграждане, лидерите на двете държави направиха следващите крачки. Особено впечатляваща в това отношение е реакцията на Макрон, на когото се падна трудната задача да „възстановява“ и в прекия, и в преносния смисъл, и катедралата „Нотр Дам“ в Париж, и Европейския съюз. В своето обръщение към гражданите на Европа от 4 март 2019 г.,

²²⁴ Невижданата Европа. Документи от архива на Жан Моне, събрани и представени от Бернар Льофор. София: Сема ПИИ, 2003, с. 125.

²²⁵ A. Alesina, Fr. Giavazzi. The future of Europe: Reform or Decline, The MIT Press, 2008, с. 16.

²²⁶ Песимистичната гледна точка за развитието на ЕС пространно е представена от Вацлав Клаус – президент на Чешката република от 2003 до 2013 г. в неговите книги „Европа“ (2010), „Евроинтеграция без илюзии“ (2012) и др.

²²⁷ За периода 2004 – 2013 г. към ЕС се присъединиха 13 държави, 10 от които от ЦИЕ, 2 от Средиземноморския регион и една от ЮИЕ.

наречено „За Европейско обновление“²²⁸, той защити достиженията на Европа, но и посочи, че е дошъл моментът за такова „Обновление“. Според него то трябва да бъде съсредоточено около *три амбиции* „свобода, защита и напредък“. Бъдещето на Европа ще бъде определено през следващите пет години, а Европа ще бъде изградена на три кръга до 15 години. Първият (най-широк) кръг ще обхваща и държави извън ЕС и ще представлява нещо средно между Европейския съюз и Съвета на Европа.²²⁹ Вторият кръг ще се простира между настоящия ЕС и Евророзната, а третият ще бъде, по неговите думи, „сърцето на реактора“ с „последвали докрай логиката на Евророзната“ държави. По този начин ще се оправдаят надеждите и на лидерите, и на обикновените европейци, че „Европейският съюз винаги е бил идея в търсене на реалност, обещание за нещо по-добро от действителността, в която живеем“.²³⁰

Заклучение

Духът и стилът, в който беше започнат този доклад, изискват така да бъде и завършен. В тази връзка отново ще акцентираме върху думите на Робер Шуман, че „трайните неща не се постигат лесно“, както и върху тези на Виктор Юго за архитектите (и в буквалния, и в преносния смисъл на думата), които трябва да покажат способността за оцеляване на своите „творения“. Но за съжаление „оцеляването прилича на писането на стихотворение: дори поетът не знае как ще завърши то“.²³¹ Не ни остава нищо друго, освен да продължим да вярваме, че по-подобие на катедралата „Нотр Дам“ и Европейският съюз ще възвърне своята нормалност и мотивация за бъдеща история с отворен, но хубав финал.

²²⁸ Вж. по-подробно: Еманюел Макрон. За европейско обновление: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2019/03/04/za-evropeisko-obnovlenie.bg>

²²⁹ Най-голямата политическа организация на континента, в която участват 47 от всички общо 51 държави в Европа.

²³⁰ Иван Кръстев. След Европа. За слабостта и силата на Европейския съюз. София: Обсидиан, 2017, с.12.

²³¹ Пак там, с.142.

Библиография

- Геремек, Б. Несигурното утре на Европа. Европейската утопия на прага на XXI в. <https://kultura.bg/>
- Дейвис, Н. *Европа. История*. Велико Търново: Абагар, 2005.
- Декларация от 9 май 1950 година на френското правителство. https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_bg
- Европа. От Аденауер и Де Гол до днес. <https://www.dw.com/bg/от-аденауер-и-де-гол-до-днес/a-15952352>
- Кръстев, И. След Европа. За слабостта и силата на Европейския съюз. София: Обсидиан, 2017.
- Макрон, Е. За *европейско обновление*. 2019. <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2019/03/04/za-evropeisko-obnovlenie.bg>
- Невижданата Европа. Документи от архива на Жан Моне, събрани и представени от Бернар Льофор. София: Сема РИП, 2003.
- Попов, Е. Сто есета за Европа. София: Изток – Запад, 2006.
- Рединг, В. Защо имаме нужда от Съединени европейски щати. Доклад и дискусия в Университета Пасау. Център за европейско право към Университета Пасау, Брюксел, 8 ноември 2012. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-796_bg.htm
- Реч на г-н Никола Саркози, Президент на Френската република, Танжер, 23 октомври 2007. <https://dariknews.bg/novini/sviat/nikola-sarkozi-zapochva-dyrzhavna-vizita-v-maroko-190530>
- Рифкин, Дж. Европейската мечта. София: Прозорец, 2005.
- Рот, Ф. Изобретяването на Европа. От Европа на Жан Моне до Европейския съюз. София: Кралица Маб, 2008.
- Чърчил, У. Призив за Съединени европейски щати. https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/winston_churchill_bg.pdf
- Шуман, Р. За Европа. София: Книжен тигър, 2001.
- Европа перемен. Концепции и стратегии интеграционных процессов. Под ред. проф. Л. И. Глухарева. Москва: Крафт, 2006.
- Alesina, A., Fr. Giavazzi. The future of Europe: Reform or Decline. The MIT Press, 2008.
- Baldwin, R., Charles Wyplosz. L'Economia Dell'Unione Europea. Storia, istituzioni, mercati e politiche. Milano: Editore Ulrico Hoepli, 2009,
- Meseberg Declaration – Renewing Europe's promises of security and prosperity. <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/meta/startseite/meseberg-declaration-1140806>